

MONITORINGA ZIŅOJUMS NR.1.

15.03.- 09.04.2020.

1. SITUĀCIJAS ATTĪSTĪBA

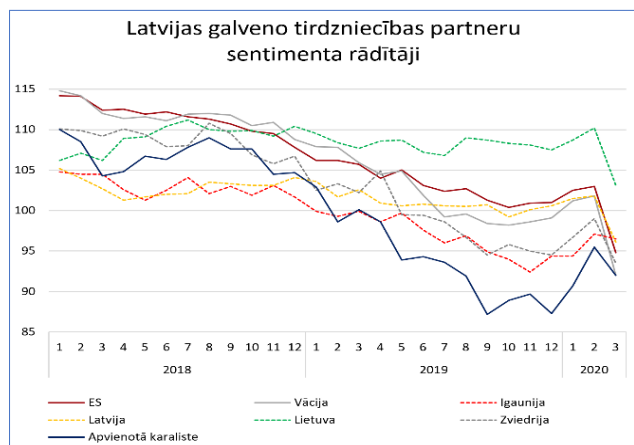
1.1. Politiskā situācija

Pateicoties savlaicīgai valdības rīcībai, Latvijā COVID-19 izplatās mēreni, nepārslogojot veselības aprūpes sistēmu. Kopumā valstī politiskā situācija saglabājas stabila. Valdība ir demonstrējusi izlēmīgu rīcību pandēmijas ierobežošanā un atbalsta pasākumu nodrošināšanā tautsaimniecībai. Tomēr pastāv risks, ka krīzei ieilgstot, politisko līdzsvaru saglabāt paliks arvien grūtāk. Lielu ietekmi uz politisko stabilitāti atstās tuvojošās Rīgas Domes vēlēšanas – šobrīd paredzētas 29. augustā.

1.2. Ekonomiskā situācija: ārējie un iekšējie riski

OECD prognozē, ka atgūšanās no pandēmijas ilgs daudzus gadus. SVF savukārt prognozē, ka globālā ekonomiskā recesija mēroga ziņā būs salīdzināma ar Lielo depresiju 20. gs. 30. gados, tātad daudz dziļāka par 2008. gada krīzi, taču atgūšanās ir iespējama jau 2021. gadā. Izskan arī pieņēmumi, ka Eiropā recesija būs pat dziļāka nekā 2008. gadā, un pavisam drīz smagu triecienu izjutīs ES lielākās ekonomikas Vācija un Francija. Tiek prognozēts, ka ASV iekšzemes kopprodukts (IKP) šogad varētu kristi par 6,2%, bet eirozonā tie būs aptuveni 9%. Sekojoši, ticamāks ir nevis “V”, bet gan “U” veida atgūšanās scenārijs. Tomēr, ja valdības neīstenos visaptverošas ekonomikas glābšanas programmas, pastāv arī risks, ka īstenosies “L” tipa scenārijs, respektīvi, būs vērojams ilgstošs ekonomiskās aktivitātes samazinājums.

Eiropas Savienībā pandēmijas straujā izplatība ir izraisījusi virkni spontānu un nekoordinētu lēmumu no dalībvalstu puses, piemēram, slēdzot robežas un aizliedzot medikamentu un izejvielu eksportu uz citām dalībvalstīm. Arī Latvijas valdība ir aizliegusi jebkādu Latvijas tirgum paredzētu zāļu eksportu uz trešajām valstīm, bet atsevišķu zāļu - arī uz EEK valstīm. Šāds protekcionisma vilnis un brīvās tirdzniecības principu ignorēšana turpmāk var novest pie cenu kāpuma un preču deficīta.

Eiropas Komisija ir mīkstinājusi valsts atbalsta un valdību finanšu stabilitātes noteikumus. ES dalībvalstis spējušas vienoties par vairāk nekā 500 miljardu eiro palīdzību vīrusa skartajām dalībvalstīm. Caur Eiropas Stabilitātes mehānismu būs pieejami 240 miljardi eiro tieši cīņai ar Covid-19. Finansējums paredzēts arī uzņēmumu atbalstam. Tāpat dalībvalstu valdības saņems nozīmīgu ES atbalstu bezdarba un dīkstāves radīto izmaksu segšanai.

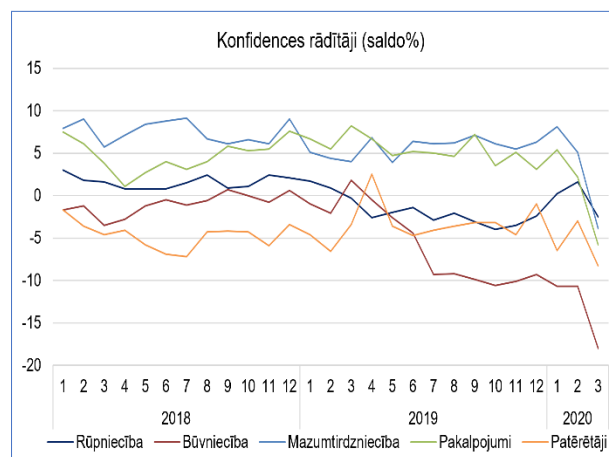
Latvijas galvenajiem tirdzniecības partneriem ekonomiskā sentimenta rādītāji ir pesimistiski pēc neliela kāpuma gada sākumā. Ņemot vērā, ka Latvija ir maza un atvērta ekonomika, IKP

kritums Latvijā lielā mērā būs atkarīgs no tā, kas notiks citu valstu tautsaimniecībās.

Lielāko banku un nebanku finanšu pakalpojumu sniedzēji ir nolēmuši piešķirt klientiem kredītbrīvdienas, atliekot kredīta pamatsummas maksājumus uz 6-12 mēnešiem. Šāds solis atvieglos kredītņēmēju situāciju uz noteiktu laiku, taču jāvērtē, kā tas atsauksies gan uz kopējiem aizdevu termiņiem, gan komercbanku finanšu rādītājiem.

1.3. Ekonomiskā situācija: Makroekonomisko rādītāji

Ekonomiskās aktivitātes kritums vēl nav atspoguļojies reālās ekonomikas rādītājos. Neskatoties uz februārī konstatēto rūpniecības produkcijas apjoma pieaugumu, marta rādītāji jau būs diezgan slikti, aprīļa – vēl sliktāki, taču nepatīkšanu dziļums pilnībā atklāsies maijā un jūnijā. Latvijas Banka ir secinājusi, ka viens mēnesis dīkstāves ekonomikai maksā apmēram 2-3 procentpunktus no IKP, līdz ar to ārkārtas situācijai ieilgstot, IKP kritums šogad varētu būt lielāks par prognozētajiem 6,5% un bezdarbs pārsniegt 7,3%.

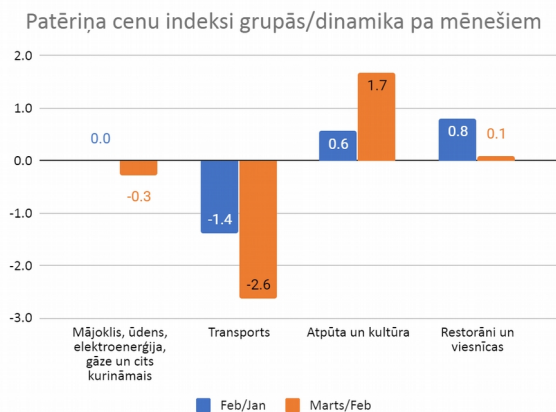
Ekonomisko konjunktūru raksturojošo rādītāju tendences liecina par COVID-19 izraisītās krīzes sākšanos. Konfidence būvniecības nozarē bijusi sistemātiski zema, un kopš COVID-19 krīzes sākuma kritusies visstraujāk, tomēr kritums ir skāris visas nozares, to starpā arī ražošanu un pakalpojumus. Kopš gada sākuma turpina kristies konfidence arī ražošanas un patēriņa sektorā. Piemēram, saskaņā ar CSDD datiem martā pirmo reizi reģistrēto auto skaits sarucis par 30% pret iepriekšējo gadu. Tas liecina, ka lieli pirkumi šobrīd tiek atlikti.

Dažādu nozaru 500 uzņēmumu aptaujas, ko organizēja Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, rezultāti rāda, ka vislielākās izmaiņas notikušas apgrozījuma kritumā un eksportā. Tikai 23 uzņēmumi atzinuši, ka viņiem izmaiņu nav. Savukārt Centrālā statistikas pārvalde ziņo, ka gandrīz trešdaļai (29,3%) Latvijas mājsaimniecību nav uzkrājumu, savukārt teju pusei (40,9%) mājsaimniecību uzkrājumi ļautu saglabāt esošo dzīves līmeni ne vairāk kā 3 mēnešus.

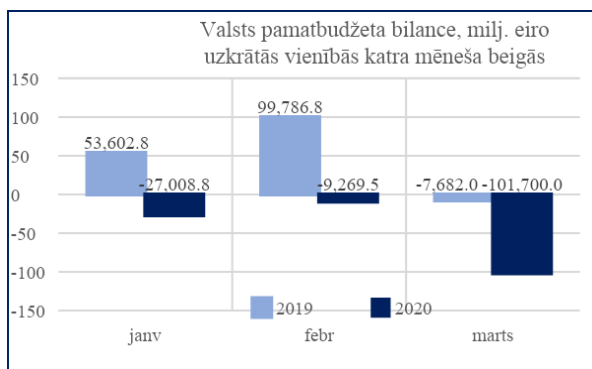
Tiek ziņots, ka eksportējošās nozares cieš no transporta blokādēm, piegādātāju un klientu darbības apturēšanas. Prognozējami, ka pieaugs pieprasījums pēc datu pārraides iekārtām un medicīniskajiem līdzekļiem un iekārtām. Savukārt tādas nozares kā būvniecību ietekmē strādnieku pieejamību un problēmas ar importēto būvmateriālu piegādi. Kravju pārvadājumu apjomi turpina samazināties gan dzelzceļa, gan ostu segmentā, taču šis kritums ir novērojams ilgstoši un pagaidām vēl nav saistāms ar COVID-19.

Bezdarbs sācis pieaugt visos reģionos, kopējais bezdarba līmenis martā bija 6,8%. Lai arī tas vēl nav ievērojami pārsniedzis iepriekšējo gadu šī perioda rādītājus, operatīvā informācija liecina, ka situācija ļoti strauji attīstās. Nodarbinātības valsts aģentūras ziņo, ka, ja līdz 31. martam reģistrēto bezdarbnieku skaits bija pieaudzis par 3679 (no 58 247 līdz 61 926), tad aprīļa pirmās nedēļas laikā vien pieaugums bija par 3 669, kopējam bezdarbnieku skaitam sasniedzot 65196. Līdz 7. aprīlim iesniegti 26 darba devēju paziņojumi par kolektīvo atlaišanu un par 3 908 darbinieku plānoto atbrīvošanu.

Martā, salīdzinot ar 2019. gada martu, vidējais patēriņa cenu līmenis palielinājās par 1,4 %, liecina jaunākie Centrālās statistikas pārvaldes dati. Precēm cenas pieauga par 0,9 % un pakalpojumiem – par 2,7 %. Restorānu un viesnīcu pakalpojumu vidējais cenu līmenis pieauga par 3,6 %, tomēr skatoties cenu dinamiku pa mēnešiem redzams, ka cenas viesnīcu un restorānu segmentā martā sāka samazināties, kamēr atpūtas un kultūras segmentā vēl bija vērojams cenu pieaugums. Arī transporta pakalpojumiem iezīmējās cenu kritums. Ekonomistu vērtējumā tas ir zemākais inflācijas līmenis Latvijā pēdējo triju gadu laikā un viens no straujākajiem gada inflācijas tempa kritumiem viena mēneša laikā kopš 2009. gada – tas liecina par to, cik liels ir COVID-19 vīrusa izraisītais šoks.

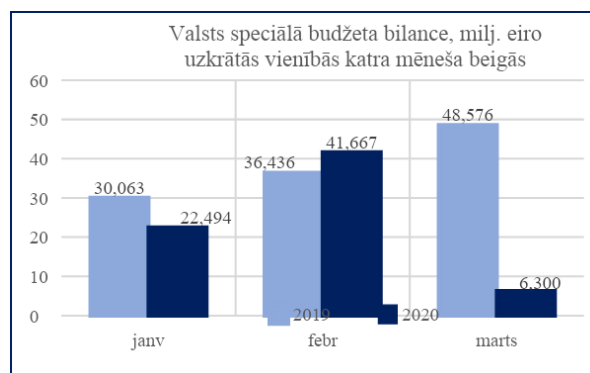

1.4. Budžeta situācija

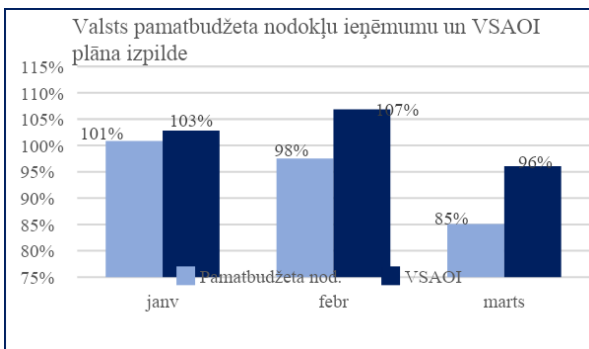

Valsts ieņēmumu dienesta un Valsts kases operatīvie dati liecina, ka ekonomikas izaugsmes tempu sabremzēšanās atsaucās uz valsts pamatbudžeta bilanci jau no gada sākuma, kad COVID-19 ietekme uz Latvijas ekonomiku nebija jūtama. Atšķirībā no 2019. gada, jau sākot no janvāra pamatbudžeta bilance bija negatīva, strauji pasliktinoties marta mēnesī. Lai arī martā nodokļu iekasēšanas plāns tika izpildīts tikai par 85%, iztrūkumu daļēji kompensēja ievērojamā ārvalstu finanšu palīdzība.

Apjomīgās valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas gada pirmajos divos mēnešos nodrošināja valsts speciālā budžeta bilances uzlabošanas salīdzinājumā ar 2019. gada rezultātu. Tomēr speciālā budžeta izdevumi šī gada martā pieauga par 26% salīdzinājumā ar 2019. gada martu, bet speciālā budžeta ieņēmumu plāns šī gada martā tika izpildīts par 96%, kas ievērojami pasliktināja speciālā budžeta bilanci marta beigās.

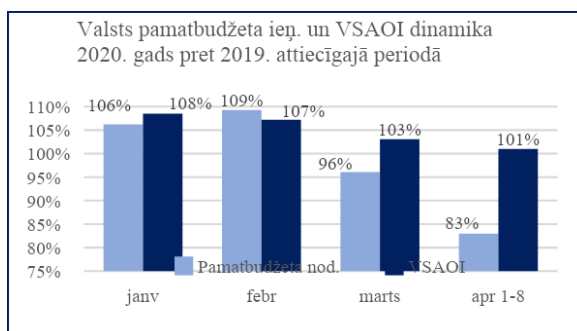

Nodokļi un VSAOI tika labi iekasēti gada pirmajos divos mēnešos, pārsniedzot plānu par 1-3%. Pamatbudžeta nodokļu iekasēšanas kritums iezīmējās martā, kad iekasēto nodokļu apjoms sasniedza tikai 85% no plānotā. Līdzīga aina iezīmējas arī attiecībā uz VSAOI iekasēšanas plānu izpildi. Ja janvārī tika izpildīti VSAOI iekasēšanas plāni, tad martā VSAOI tika iekasēti 96% apmērā no plānotā.

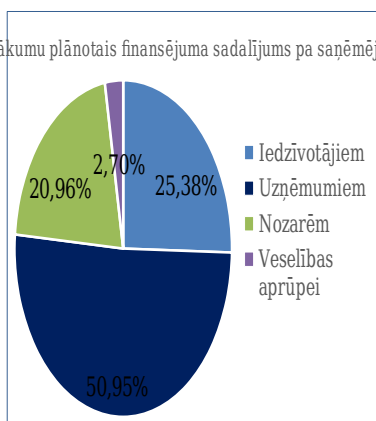

Martā tika iekasēti 672,7 miljonus eiro kopbudžeta ieņēmumos, kas ir 92,8% no plānotā. PVN un akcīzes nodokļi tika iekasēti 89% apmērā no iepriekšējā gada marta apjomiem, bet iedzīvotāju ienākuma nodoklis – 88% apmērā. Tomēr kopumā pirmā ceturkšņa plāns tika izpildīts par 100,6%.

Aprīlī ir sagaidāms vēl lielāks nodokļu un VSAOI iekasēšanas kritums, un vēl nozīmīgāka novirzīšanās no gada iekasēšanas plāniem. Nodokļu ieņēmumu kritums ievērojami palielinājās aprīļa mēneša sākumā, kad tika iekasēti tikai 83% no iepriekšējā gada līmeņa periodā no 1. līdz 8. aprīlim.

Atbalsta pasākumu plānotais finansējuma sadalījums pa saņēmēju grupām (%)

1.5.

Valdības noteikto atbalsta pasākumu fiskālā ietekme

Latvijas valdības ir operatīvi reaģējuši uz COVID-19 izraisīto krīzi un izveidojusi atbalsta mehānismus, saskaņā ar starptautisko organizāciju rekomendācijām, kas mērķēti uz likviditātes uzturēšanu finanšu sektorā, darba ņēmēju un ievainojamāko sabiedrības slāņu sociālo aizsardzību, uzņēmēju atbalstu, un veselības aizsardzības sektora kapacitātes stiprināšanu. Atbalsta pasākumu pašreizējais plānotais finansējuma sadalījums pa saņēmēju grupām ir redzams pievienotajā grafikā. Lielākā daļa atbalsta - 51 % tiek novirzīti uzņēmumu atbalstam. Veselības aprūpes sistēmai atvēlēti tikai 3%.

Finanšu ministrija informē, ka COVID-19 radītās krīzes ierobežošanas un ekonomikas atbalsta pasākumiem pieejamais finansējums ir 4 miljardi. VID savukārt ziņo, ka līdz 6. aprīlim dīkstāves pabalstus saņēmuši 5500 darbinieki 1048 uzņēmumos, kopējā izmaksātā summa – 1 327 354 eiro. Atbalsts atteikts 424 uzņēmumiem, bet nodokļu samaksas termiņi pagarināti 949 uzņēmumiem.

Pievienotajā tabulā ir aptuveni aprēķini par atbalsta pasākumu ietekmi uz tautsaimniecību un valsts vispārējā budžeta bilanci 2020. gadā.

Pasākums	Plānotā ietekme uz ekon. (mlj. eur)	Plānotā ietekme uz VVBB (mlj. eur)
Atbalsts iedzīvotājiem		

Dīkstāves pabalsts (2 mēnešus)	147,9	-147,9
Slimības pabalsta apmaksā, ja slimis ar COVID-19 vai atrodas karantīnā	34,5	-34,5
Pašvaldību pabalsti krīzes situācijā	2,2	-2,2
Grozījumi bezdarbnieka pabalstā (pašnodarbinātie, MUN)	1,4	-1,4
Atbalsts uzņēmējiem		
Atbalsts saistībā ar nodokļu maksājumu termiņiem	291	-291
ALTUM aizdevumi apgrozāmiem līdzekļiem	200	-50,8
ALTUM kredītgarantijas un portfelgarantijas	715	-50
Atbalsts nozarēm	218,1	-182
KOPĀ	1610,1	-759,7
No IKP	5,2%	-2,5%

2. PADOMES VIEDOKLIS

- 1) Padome kopumā atbalsta operatīvo valdības rīcību COVID-19 seku mīkstināšanai un uzskata, ka ieguldījumi veselības aprūpes sistēmas stiprināšanai, pasākumi uzņēmējdarbības atbalstīšanai un iedzīvotāju sociālajam atbalstam atbilst starptautiskajai labajai praksei šajā krīzes situācijā;
- 2) Padomei ir bažas, ka atbalsta pasākumi varētu atstāt vidēja un ilgtermiņa iespaidu uz valsts budžeta bilanci, tāpēc vēlreiz aicina valdību atbalsta instrumentus izveidot kā īstermiņa pasākumus ekonomikas stimulēšanai un ekonomiskā potenciāla saglabāšanai;
- 3) Respektējot valdības atbildību prioritāro finansēšanas virzienu izvēlē, Padome tomēr vērš uzmanību uz nepieciešamību sniegt lielāku atbalstu tām jomām, kas tiešā veidā nodrošina infekcijas ierobežošanu un slimnieku sekmīgu atveseļošanu;
- 4) Ņemot vērā lielo nenoteiktību ar ekonomiskās un fiskālās attīstības scenārijiem, pagaidām nav iespējams veikt precīzus aprēķinus par 2020. gada valsts budžeta bilanci un valsts parāda apjomu gada beigās. Provizoriski, balstoties uz esošajiem datiem, vispārējās valdības budžeta deficīts 2020. gadā beigās varētu sasniegt 5,5%, bet valsts parāds 44% no IKP;
- 5) Padome norāda, ka jau tuvākajā laikā, kad krīzes makroekonomiskā ietekme būs precīzāk nosakāma, ir nepieciešama diskusija par vidēja termiņa budžeta bilances mērķiem. Saglabājot nemainīgu plānoto izdevumu apjomu 2021. un 2022. gadā, deficīts šajos gados varētu sasniegt vairāk par 4%. Tādēļ Padome vērš uzmanību uz nepieciešamību savlaicīgi plānot budžeta deficīta samazināšanas pasākumus pēckrīzes periodā, jau šobrīd izvērtējot prioritārās un saudzējamās nozares un paredzot konsolidēšanas pasākumus kā daļu no krīzes izejas stratēģijas.

Valdības lēmumu pārskats saistībā ar COVID-19 ierobežošanu un atbalstu tautsaimniecībai

19.03.2020. valdība nolēma:

- Apstiprināt terminētu likumprojektu par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem saistībā ar COVID-19 izplatību ar mērķi noteikt pasākumus valsts apdraudējuma un tā seku novēršanai un pārvarēšanai, īpašos atbalsta mehānismus, kā arī krīzes izdevumus, kas tieši saistīti ar COVID-19 izplatības ierobežošanas finansēšanu. Ārkārtas situācijas pasākumus finansēt no budžeta līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem;
- Atbalstīt darba devējus darba nespējas lapu apmaksā, segt atlīdzības darbiniekiem dīkstāves periodā un nokavēto nodokļu maksājumus atlikt uz laiku līdz trīs gadiem;
- Uzdot ALTUM COVID-19 krīzes skartajiem uzņēmumiem sniegt kredītu garantijas (715 milj. eiro), aizdevumus krīzes risinājumiem (200 milj. eiro) un piemērot samazinātas procentu likmes.

24.03.2020. valdība nolēma:

- Palielināt ALTUM rezerves kapitālu par 100 000 000 eiro;
- Palielināt VAS „Latvijas gaisa satiksme” pamatkapitālu par 6 000 000 eiro;
- Palielināt asignējumu budžeta līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem 300 000 000 eiro apmērā.

26.03.2020. valdība nolēma:

- Palielināt atlīdzību mediķim trīs mēnešu garumā, kuri strādā paaugstinātā riska un lielas slodzes apstākļos. Plānotais iespaids uz budžetu - 8 000 000 eiro;
- Apstiprināt kritērijus dīkstāves pabalsta un nodokļu brīvdienu līdz trim gadiem saņemšanai ikvienas nozares (kopā 40) uzņēmumiem. Plānotais iespaids uz budžetu - 130 200 000 eiro.

31.03.2020. valdība nolēma:

- Apstiprināt atbalsta pasākumus ārkārtējās situācijas skarto pašnodarbināto personu un mikrouzņēmuma nodokļa maksātāju atbalstam. Plānotais iespaids uz budžetu - 35 309 400 eiro.
- ES fondu projektos veiktos izdevumus līdzfinansēt no ES fondiem gadījumā, ja darbību izpildi ietekmējusi COVID-19 izplatība;
- No budžeta līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem segt pusi no pašvaldībās izmaksātajiem krīzes pabalstiem. Plānotais iespaids uz budžetu - 2 160 000 eiro;
- Piešķirt IZM valsts budžeta līdzekļus 365 208 eiro apmērā attālinātam mācību procesam paredzētā audiovizuālā satura radīšanai un izplatīšanai.

02.04.2020. valdība nolēma:

- Atbrīvot uzņēmējus no nomas maksas ārkārtējās situācijas laikā, ja telpas uzņēmuma saimnieciskajai darbībai nomātas no publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības;

- Izveidot Valsts centralizēto rezervju iepirkumu grupu Aizsardzības ministrijā individuālo aizsarglīdzekļu un dezinfekcijas līdzekļu centralizētiem iepirkumiem visu valsts institūciju vajadzībām, veidojot rezerves vismaz trīs mēnešu apjomā;
- Paplašināt uzņēmēju loku, kuri varēs pieteikties dīkstāves pabalstam un nodokļu brīvdienām, proti, atbalstu varēs saņemt arī uzņēmumi, kas reģistrējušies pēc 2019. gada 1. marta un ar lielāku nodokļu parāda apmēru. Plānotais iespaids uz budžetu - 2 303 000 eiro;
- Atlikt studiju un studējošo kredītu un kredītam pielīdzināmo stipendiju atmaksu par 6 mēnešiem. Ietekme uz valsts budžetu ieņēmumu sadaļā – samazinājums par 48 729 eiro.

07.04.2020. valdība nolēma:

- Pagarināt ārkārtas situāciju līdz 12. maijam;
- Veikt grozījumus 2020. gada valsts budžetā, palielinot valsts budžeta aizdevumu apjomu par 150 000 000 eiro. Lēmumam fiskālas ietekmes nav;
- Veikt grozījumus kritērijos attiecībā uz dīkstāves pabalstu pašnodarbinātām personām. Plānotais iespaids uz budžetu - 35 309 400 eiro;
- Sniegt atbalstu komerciālo mediju darbībai - 2 040 928 eiro.

09.04.2020. valdība nolēma:

- Noteikt elastīgākus nosacījumus bezdarbnieka statusa iegūšanai mikrouzņēmumu darbiniekiem un pašnodarbinātajām personām. Plānotā ietekme uz valsts speciālo budžetu - 1 368 400 eiro;
- Turpināt vecāku pabalsta izmaksas no 2020. gada 12. marta līdz ārkārtas situācijas izsludināšanas beigām. Plānotā ietekme uz valsts budžetu - 6 323 033 eiro;
- Piešķirt papildu finansējumu pašvaldībām atbalsta sniegšanai iedzīvotājiem - 1 432 800 eiro;
- Pārcelt Rīgas Domes vēlēšanas uz 29. augustu;
- Ieguldīt valsts slimnīcu pamatkapitālā - 14 108 837 eiro;
- Piešķirt dīkstāves pabalstu mikrouzņēmumu nodokļu maksātājiem, mazu uzņēmumu valdes locekļiem un vecuma un izdienas pensiju saņēmējiem. Plānotā ietekme uz valsts budžetu - 2 908 280 eiro;
- Piešķirt finansējumu biznesa inkubatoru darbībai. Plānotā ietekme uz valsts budžetu 2020. gadā - 5 594 486 eiro; 2021.gadā - 5 118 487 eiro; 2022.gadā - 6 118 486 eiro; 2023.gadā - 4 339 113 eiro;
- Atjaunot grantu atbalstu ražotņu un produktu atbilstības novērtēšanai (sertifikācijai), palielinot pieejamo finansējumu par 200 000 EUR.